

Arbetstidsförkortning, löner och arbetslöshet – en studie på svenska individdata*

Artikeln syftar till att studera långsiktiga effekter på arbetslösheten av en allmän arbetstidsförkortning. Eftersom långsiktiga effekter bör verka genom lönebildningen studeras effekter på löner och faktisk arbetstid av en arbetstidsförkortning från 40 till 38 timmar för tvåskiftsarbetare under 1980-talet. Resultaten visar att faktisk arbetstid i genomsnitt bara minskade med 40 procent av den avsedda effekten, dvs ungefär 45 minuter. Tvåskiftsarbetarnas timlöner steg jämfört med andra arbetare och löneökningen var störst för dem som fick den största minskningen i faktisk arbetstid. Att lönekraven ökade som ett resultat av denna arbetstidsförkortning tyder på att en allmän arbetstidsförkortning inte skulle leda till en varaktigt minskad arbetslöshet.

1. Inledning

Under 1990-talet ökade den svenska arbetslösheten till nivåer som bara ett par år tidigare betraktats som otänkbara. Samtidigt finns indikationer på att många av de sysselsatta önskar arbeta kortare tid än de faktiskt gör (se t ex Torp & Barth, [2001]). Detta har medfört krav på förkortad arbetstid som tidvis har motiverats med att en arbetstidsförkortning skulle göra det möjligt för sysselsatta och arbetslösa att dela på tillgängliga arbetstillfällen, s k arbetsdelning. Inom flera EU-länder förekom liknande förslag under 1980-talet då arbetslösheten i dessa länder steg kraftigt till, som det tycktes, en permanent högre nivå. Förslagen resulterade också i att ett antal

europiska länder, dock inte Sverige, genomförde, lagstiftade och förhandlade arbetstidsförkortningar med det uttryckliga syftet att minska arbetslösheten.¹

* Denna artikel är en sammanfattning av Nordström Skans [2001], vilken även innehåller en formell teoretisk analys samt fler detaljer kring data och de empiriska resultaten. Jag är tacksam för kommentarer på denna artikel av Anders Forslund, Tobias Lindhe och Martin Lundin. Tack går också till dem som kommenterat den ursprungliga uppsatsen, framförallt Dominique Anxo, Erling Barth och Henry Ohlsson; samt till SAF och Ari Hietasaalo som tillhandahöll data och Bertil Edin för förklaringar av institutionalia. Ansvaret för eventuella fel är dock helt mitt eget. De bedömningar som görs i artikeln är mina egna och utgör inte i något fall ställningstaganden från IFAU som myndighet.

¹ Hunt [1998] redovisar arbetstidsförändringar inom tillverkningsindustrin för 17 europeiska länder under tiden 1984-95. Sverige är det enda av dessa länder där arbetstiden inte förkortats under denna tid.

*OSKAR NORDSTRÖM SKANS är fil
lic och doktorand i nationalekonomi
vid Uppsala universitet. Han arbetar
vid Institutet för arbetsmarknads-
politisk utvärdering (IFAU) i Uppsala.*

Syftet med denna artikel är att diskutera de *långsiktiga* effekterna på arbetslösheten av en arbetstidsförkortning. Artikeln behandlar därför endast mekanismer som påverkar den del av arbetslösheten som är oberoende av konjunkturer (dvs "jämviktsarbetslösheten"). Det är viktigt att poängtera att andra motiv för arbetstidsförkortning kan förekomma, t ex positiva hälso- eller välfärdseffekter. Dessa aspekter behandlas inte i denna artikel. Det är även tänkbart att en arbetstidsförkortning skulle kunna användas som en åtgärd mot konjunkturarbetslöshet. Anledningen till att artikeln inte berör denna fråga är att en arbetstidsförkortning kan ses som ett strukturellt ingrepp i ekonomin som bör studeras utifrån dess långsiktiga effekter.

2. Teori

Arbetsdelningsidén har trots sin enkla logik mött liten förståelse bland nationalekonomiska forskare. Invändningar mot förslaget har bland annat grundats på att en arbetstidsförkortning kan leda till att arbetskraftsefterfrågan minskar om den totala produktionen minskar eller kapitalanvändandet ökar.²

Många argument som framförs i arbetsbetsdebatten, såväl för som emot arbetsdelning, fokuserar på arbetskraftsefterfrågan i enskilda företag. Denna typ av analys är dock missledande om syftet är att studera varaktiga effekter på arbetslösheten. Det är visserligen rimligt att företagets efterfrågan på arbetskraft påverkas av en arbetstidsförkortning, eftersom denna troligen gör att varje arbetare producerar mindre per vecka (även om produktiviteten per *timme* kan öka). Det finns dock starka skäl att tro att detta *i sig* inte påverkar arbetslösheten på lång sikt. Anledningen är följande: Ekonomisk tillväxt innebär att de sysselsatta producerar allt mer per arbetsdag, vilket rimligen *också* påverkar arbetskraftsefterfrågan. Trots en långvarig trendmässig ökning i produktivitet under hela

1900-talet har arbetslösheten inte ökat.³ Således tycks det inte finnas någon koppling mellan arbetslöshet och produktionsnivå på lång sikt.⁴ Om arbetsdelning fungerar bör det alltså ske genom någon annan mekanism än genom minskad produktion per arbetare; frågan som måste ställas är: *Vad skiljer en arbetstidsförkortning från en produktivitetsförändring?*

Ett svar på frågan ges av Houpis [1993] som visar att arbetare som verkligen anser att en arbetstidsförkortning är önskvärd kommer att sänka sina lönekrav när arbetstiden förkortas eftersom det då blir mer attraktivt att ha ett arbete. När lönekraven vid en given arbetslöshet ("lönetrycket") sänks minskar jämviktsarbetslösheten. Denna effekt är helt oberoende av relationen mellan arbetstid och företagets arbetskraftsefterfrågan och skulle innebära att en arbetstidsförkortning faktiskt kan sänka arbetslösheten även på lång sikt, *trots* att arbetslösheten är oberoende av produktionsnivån.⁵

Ett argument som går i motsatt riktning är att företagets fasta kostnader per anställd måste fördelas på färre arbetade timmar om arbetstiden förkortas.⁶ Detta

² Se Forslund [1996] för en översikt av den nationalekonomiska forskningen om arbetsdelning.

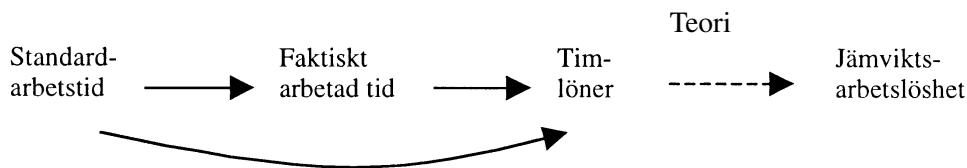
³ För Storbritannien och USA finns arbetslöshetsdata från mitten av 1800-talet som tydligt belyser att arbetslösheten varit ungefärligen konstant trots att produktiviteten ökat enormt, se Layard, Nickell & Jackman [1991].

⁴ Orsaken till att produktivitetsförändringar inte påverkar jämviktsarbetslösheten brukar inom arbetslöshetsteorin härledas till att såväl löner som arbetslöshetsersättning anpassar sig efter produktivitetsnivån.

⁵ Se Nordström Skans [2001] för ett formellt bevis av detta.

⁶ Exempel på fasta kostnader är anställnings- och vakanskostnader som kan vara oberoende av produktivitet men inte av timmar, se Pissarides [2000, kap 7] och Holmlund [2000].

Figur 1 Standardarbetstid, faktiskt arbetad tid, timlöner och jämviktsarbetslöshet.

innebär att företagens arbetskraftefterfrågan blir mindre lönekänslig, vilket kan driva upp lönekraven och därigenom leda till en ökad arbetslöshet på lång sikt.

Båda dessa motverkande effekter verkar genom lönebildningen. För att ta reda på vilken av effekterna som är starkast kan man därför studera löneeffekter av en arbetstidsförkortning som bara berör ett litet antal individer. Genom att jämföra hur de berörda arbetarnas löner utvecklas jämfört med andra arbetares löner kan man uppskatta om lönekraven ökar eller minskar vid en arbetstidsförkortning. I allmänhet gäller att om lönekraven minskar (ökar) vid en arbetstidsförkortning för ett litet antal individer kommer jämviktsarbetslösheten att minska (öka) om alla individers arbetstid förkortas.

Fördelen med en sådan indirekt studie jämfört med direkta makrostudier av sambandet mellan arbetstid och arbetslöshet är att det i makrostudierna är svårt att skilja effekterna av en arbetstidsförkortning från andra samtida förändringar i ekonomin.⁷ Vid en partiell arbetstidsförkortning finns det individer som kan antas vara opåverkade av arbetstidsförkortningen, det finns en naturlig "kontrollgrupp". Genom att jämföra med dessa individer kan man skilja effekter av en arbetstidsförkortning från andra tidseffekter.

En relaterad intressant fråga är hur den faktiska arbetstiden påverkas av förändringar av standardarbetstiden, som den definieras i lagar eller avtal. Denna fråga går inte att besvara på teoretisk grund, delvis beroende på att svaret beror på vem som bestämmer övertidsuttaget i

praktiken, något vi vet mycket lite om. Dessutom finns det i Sverige, jämfört med andra europeiska länder, relativt stora möjligheter att genomföra lokala lösningar som skiljer sig från lagar och avtal (se Anxo & O'Reilly [2000]).

Om den faktiska arbetstiden är oberoende av lönesättningen kommer effekterna av en förändring av standardarbetstiden att realiseras i tre steg (se *Figur 1*). Standardarbetstiden påverkar den faktiskt arbetade tiden, faktisk arbetstid påverkar lönetrycket, och lönetrycket påverkar jämviktsarbetslösheten. Om effekten av arbetstidsförkortningen är olika mellan individer eller företag gäller också att de vars faktiska arbetstid påverkas mer av arbetstidsförkortningen också bör se större effekter på lönen.

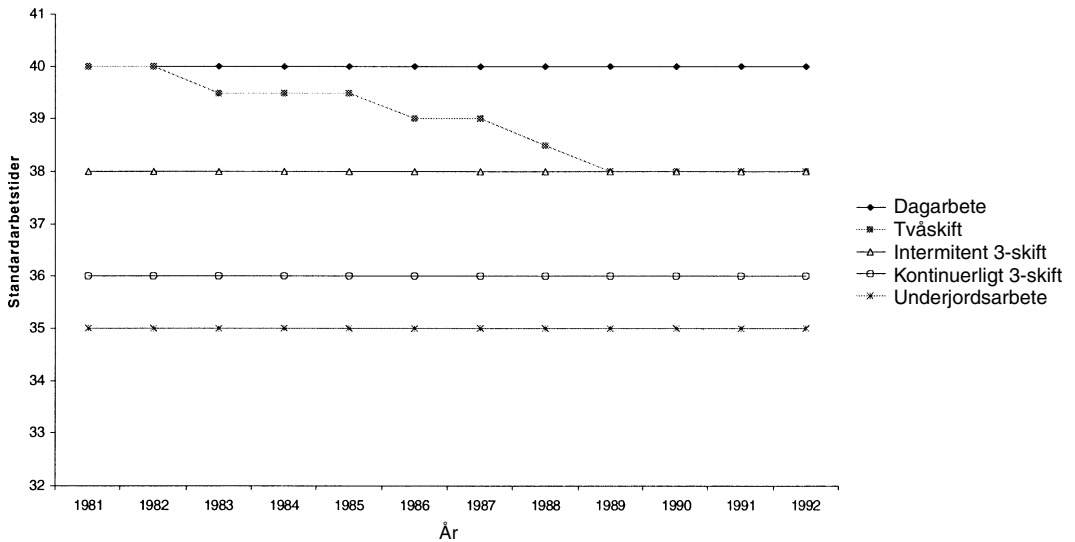
Denna artikel kommer att studera effekterna av en förändring i standardarbetstiden på faktisk arbetad tid och på erhållen timlön (heldragna pilar i *Figur 1*). Resultaten kommer att tolkas utifrån det teoretiska resonemanget ovan för att ge en uppfattning om vilken effekten på jämviktsarbetslösheten skulle vara om arbetstiden förkortades för alla (den streckade pilen i *Figur 1*).

3. Data

Syftet med den empiriska studien är att jämföra utvecklingen av faktiskt arbetade timmar och timlöner för arbetare som fått

⁷ Jacobson & Ohlsson [2000] är en makrostudie på svenska data. De finner inget samband mellan standardarbetstid och sysselsättning.

Figur 2 Standardarbetstider för olika skiftformer.

sina standardarbetstider förkortade med arbetare som haft en konstant standardarbetstid. I Sverige finns det, till skillnad från i t ex Tyskland, inte några stora skillnader i förhandlade arbetstider mellan avtalsområden.⁸ Den enda arbetstidsförkortning som beslutats om på någorlunda hög nivå sedan 1980 är en förkortning av tvåskiftsarbetsarets arbetstider som genomfördes mellan 1983 och 1988. I en serie centrala avtal mellan LO och SAF föreskrevs att arbetstiden för tvåskiftsarbetsare skulle minskas från 40 till 38 timmar i veckan (LO [1988]). Dessa avtal genomfördes på förbunds nivå, antingen som en sänkning av veckoarbetstiden eller som rätt till två timmars kompensationsledighet för varje arbetad vecka. *Figur 2* beskriver standardarbetstiderna för olika skiftformer från 1981 till 1992.

Det är naturligtvis omöjligt att garantera att resultaten från en studie av en arbetstidsförkortning för tvåskiftsarbetsare på 1980-talet är generaliserbara till dagens ekonomi. Den arbetstidsförkortning som studeras här är dock den nyaste som finns att tillgå för en studie av detta slag. Alternativet att studera arbetstidsförkort-

ningar i enskilda företag är inte speciellt tilltalande eftersom dessa förkortningar genomförs under väldigt speciella omständigheter, vilket skulle göra resultaten mycket svårtolkade. Resultaten i studien kommer dessutom att jämföras med vad forskare funnit utomlands för att ge en indikation på i vilken grad resultaten är allmängiltiga.

De data som används för att studera arbetstidsförkortningen kommer ursprungligen från SAF:s lönestatistik, vilken innehåller uppgifter på individnivå för alla anställda inom företag anslutna till SAF. Endast arbetare (dvs ej tjänstemän) inom industrin kommer att studeras. Undersökningsperioden är 1981–92. Kvaliteten på uppgifterna i datamaterialet kan förväntas

⁸ Hunt [1999] använder skillnader i förhandlad arbetstid mellan fackförbund för att studera effekter på faktiskt arbetad tid och löner i Tyskland. Hon finner att faktiskt arbetad tid följer standardarbetstiden samt att lönetrycket ökat och sysselsättningen minskat då arbetstiden förkortats.

vara hög då de täcker samtliga betalda arbetade timmar.⁹

De uppgifter som används rör löner, faktiskt arbetad tid, ålder, kommun och avtalsområde. Dessutom gör data det möjligt att följa individer över tiden. Detta innebär att alla skillnader (i lön och arbetstid) mellan individer som är konstanta över tiden kan rensas bort.¹⁰

Studien kommer även att använda information om ”lokal standardarbetstid”. Den lokala standardarbetstiden är den tid som företaget uppgett att en anställd arbetar under en normal vecka.¹¹ Eftersom företagen inte var tvungna att uppge den lokala standardarbetstiden för sina anställda så finns det ett bortfall på 45 procent i denna variabel. Enligt vad som kan ses i datamaterialet är dock detta bortfall slumpmässigt med avseende på det som ska studeras, vilket gör att variabeln kommer att användas trots bortfallet.

Central standardarbetstid måste tilldelas observationerna efter deras skiftform. Ett problem är att tvåskiftsarbetare inte registrerats separat från dagarbetare före 1988.¹² Före 1983 var standardarbetstiden 40 timmar per vecka för både tvåskiftsarbetare och dagarbetare, och efter 1988 går det att urskilja vilken skiftform individerna har. Därför kommer endast åren före den gradvisa förkortningen (1981–82) och åren efter förkortningen (1989–92) att användas. Genom att jämföra två perioder med så långt mellanrum kan vi dessutom vara relativt säkra på att effekterna inte påverkas av kortsiktiga mekanismer som till exempel trögrörliga nominella löner. Detta medför att resultaten kan tolkas som de permanenta effekterna av en arbetstidsförkortning.

Endast individer som var i åldrarna 25 till 44 år 1981 (och alltså var mellan 36 och 55 år 1992) och observeras både före och efter arbetstidsförkortningen inkluderas i det använda datamaterialet. Åldersrestriktionen har använts för att minska problem med eventuella skillnader i ålderseffekter mellan skiftformer.

4. Resultat

De regressionsresultat som presenteras nedan är i formen av *elasticiteter*. Det innebär att de svarar på frågan ”med hur många procent ändras faktisk arbetstid (eller timlön) om standardarbetstiden ändras med en procent”. Om faktisk arbetstid bestämdes direkt av standardarbetstiden så skulle skattningen för faktiskt arbetad tid således vara lika med ett, en procents minskning av standardarbetstiden skulle medföra en procents minskning av den faktiska arbetstiden.

Skillnader mellan individer som är konstanta över tiden har rensats bort och

⁹ En begränsning är att data mäter löner och arbetstider under ett kvartal (andra kvartalet) varje år. Detta innebär att arbetare som endast arbetade några få veckor i ett företag under kvartalet får väldigt låga arbetstider. För att undvika att variationer i antalet arbetade veckor påverkar resultaten så kommer endast arbetare som arbetat minst 320 (ungefär 8 veckor) icke-övertidstimmar under andra kvartalet att användas.

¹⁰ Till exempel kan sådana skillnader bero på utbildning, kön, etnicitet eller andra personliga egenskaper.

¹¹ Lokal standardarbetstid kan skilja sig från den centrala standardarbetstiden om man gjort överenskommelser på lokal nivå (eller med enskilda individer) som skiljer sig från det centrala avtalet.

¹² Detta hade kunnat innebära problem vid en jämförelse av utvecklingen i arbetstider och löner för de två grupperna om det fanns skillnader i faktiska arbetstider och timlöner redan före arbetstidsförkortningen. Genom att studera data i perioden efter 1988 kan man se att det går att identifiera tvåskiftsarbetarna utifrån hur stor del av lönen som kommer från skiftersättning. På detta sätt kan man se att skillnaderna i löner och arbetstider före arbetstidsförkortningen var små, vilket innebär att detta inte är ett stort problem. I alla resultat som presenteras i artikeln kontrolleras trots detta för dessa skillnader i den mån det är möjligt, se vidare i Nordström Skans [2001].

Tabell 1 Elasticiteter för faktiskt arbetade timmar med avseende på standard-arbetstider.

Skattad parameter	Kontrollgrupp	
	Dagarbetare	Treskiftsarbetare
Centralt avtalad standardarbetstid	0,37 (0,02) [N = 375 000] [n = 79 000]	0,38 (0,02) [N = 426 000] [n = 90 000]
Lokal Standardarbetstid (instrumenterad)	0,86 (0,08) [N = 141 000] [n = 32 000]	0,84 (0,09) [N = 161 000] [n = 36 000]

Notera: Skattningarna mäter med hur många procent faktisk arbetstid minskar vid en procents minskning av standardarbetstiden. Alla fyra regressioner inkluderar kontroller för individspecifika effekter, avtalspecifika årseffekter, permanenta skillnader mellan skiftformer och ålders-effekter. Instrument för lokal standardarbetstid är central standardarbetstid. Standardavvikelser inom parentes. N är antalet observationer, n är antalet individer.

kontroller för möjligheten att arbetstid och lön varierar med ålder har inkluderats i regressionerna. Dessutom har en kontrollvariabel för varje avtal och år inkluderats. Detta innebär att skattningarna inte påverkas av förändringar i industrisammansättningen över tiden.

Effekterna kommer att mätas dels relativt dagarbetare, dels relativt andra skiftarbetare (intermittent och kontinuerligt treskift). När effekterna mäts relativt andra skiftarbetare kontrolleras även för konstanta skillnader mellan de olika skiftformerna.

4.1 Faktiskt arbetade timmar

Tabell 1 visar skattningar av hur många procent den faktiska arbetstiden förändrades per procentuell förändring i centralt framförhandlad standardarbetstid. Om arbetstiden bestämdes direkt av de centrala avtalen skulle skattningarna ha värdet ett. Det är uppenbart från tabellens övre del att så inte är fallet. Istället uppskattas arbetstidsförkortningen bara ha haft ungefär 35 till 40 procent av den avsedda effekten. Den avsedda arbetstidsförkortningen

på två timmar resulterade i att faktiskt arbetad tid endast förkortades med ungefär 45 minuter.¹³ Resultaten påverkas inte märkbart om effekten mäts relativt treskiftsarbetare i stället för relativt dagarbetare.

Att förkortningen av standardarbetstiden har så liten effekt på faktiskt arbetad tid är förvånande. En tidigare studie av Hunt [1999] för Tyskland visar på effekter i storleken 0,85-1. Skillnaden kan bero på att möjligheten till lokala lösningar är större i Sverige.¹⁴ En annan skillnad är att Hunt studerar sambandet mellan egenrapporterade lokala standardarbetstider och faktisk arbetstid, medan resultaten som diskuterats ovan gäller den direkta effekten av centrala avtal. Effekterna blir olika om det finns lokala lösningar som skiljer sig från den centralt bestämda standardarbetstiden.

¹³ Under antagande om att arbetstiden faktiskt skulle vara 40 timmar i avsaknad av en arbetstidsförkortning.

¹⁴ Se Anxo & O'Reilly [2000].

Tabell 2 Elasticiteter för timlöner med avseende på standardarbetstider.

Skattad parameter	Kontrollgrupp	
	Dagarbetare	Treskiftsarbetare
Centralt avtalad standardarbetstid	-0,35 (0,01) [N = 375 000] [n = 79 000]	-0,34 (0,01) [N = 426 000] [n = 90 000]

Notera: Skattningarna mäter med hur många procent lönerna minskar (dvs ökar när tecknet är negativt) vid en procents minskning av standardarbetstiden. Båda regressionerna inkluderar kontroller för individspecifika effekter, avtalspecifika årseffekter, permanenta skillnader mellan skiftformer och ålderseffekter. Standardavvikelser inom parentes. N är antalet observationer, n är antalet individer.

För att öka jämförbarheten med Hunt [1999] har även sambandet mellan lokal standardarbetstid (se *Avsnitt 3*) och faktisk arbetstid studerats.¹⁵ Resultaten i den nedre delen av *Tabell 1* visar att för de individer som fick en förändring av den lokala standardarbetstiden på grund av förkortningen i de centrala avtalen ändrades den faktiska arbetstiden ungefär som avsett. Detta tyder på att en anledning till att den genomsnittliga effekten var så liten är att en stor andel av arbetarna inte fick sin lokala standardarbetstid förkortad. Det innebär också att det är av intresse att studera skillnader i timlöneutveckling mellan de individer som fick en sänkning av den lokala standardarbetstiden och dem som inte fick det.

4.2 Timlöner

Givet resultaten i avsnitt 4.1 kan vi nu ställa två intressanta frågor vad gäller timlöner. För det första: Hur förändrades timlönen för den genomsnittlige tvåskiftarbetaren relativt den genomsnittlige dagarbetaren? För det andra: Hur påverkades lönen för de arbetare vars lokala standardarbetstid faktiskt minskade relativt timlönerna för de tvåskiftsarbetare vars lokala standardarbetstid inte förändrades? De modeller som skattas för att besvara dessa frågor är desamma som i föregående avsnitt vad gäller inkluderade variabler etc.

Resultaten från skattningar av löneeffekterna finns presenterade i *Tabell 2*. Det är viktigt att komma ihåg att dessa löneeffekter är mätta *relativt* löneutvecklingen för andra arbetare i samma industrier. Negativa värden innebär att lönen ökade när arbetstiden förkortades. Tabellen redovisar skattningar av effekten på timlöner exklusive skiftersättning (men inklusive övertidersättning).¹⁶ Skattningarna visar på en tydlig ökning av timlönerna för den genomsnittlige tvåskiftsarbetaren relativt såväl dagarbetare som treskiftsarbetare.

Detta resultat, som stämmer väl med resultaten i Hunt [1999] för Tyskland, tyder på att lönetrycket ökat som ett resultat av arbetstidsförkortningen. Timlönerna steg så att månadslönerna hölls ungefär konstanta vilket innebär att en produktivitetsökning inte är en trolig förklaring. Det är

¹⁵ Detta sker genom att förändringar i normalarbetstiden som *beror av* förändringen i standardarbetstiden studeras. Den normala veckoarbetstiden "instrumenteras" av standardarbetstiden.

¹⁶ Om effekten skattas på ett lönemått som inkluderar skiftersättning blir ett mätfel i skattningen av den ursprungliga (permanent) skillnaden i löner ett problem. Skattningarna kommer då att överdriva den lönedrivande effekten av en arbetstidsförkortning (skattningarna blir -0,51 relativt dagarbetare respektive -0,72 relativt 3-skiftsarbetare).

Tabell 3 Skillnader i löneeffekter mellan tvåskiftsarbetare.

Skattad parameter	Urval	
	Lokal standardarbetstid > 30 timmar	Lokal standardarbetstid = central standardarbetstid eller 40 timmar
Normal veckoarbetstid	-0,15 (0,01)	-0,18 (0,03)
	[N = 141 000] [n = 32 000]	[N = 161 000] [n = 36 000]

Notera: Skattningarna mäter med hur många procent lönerna minskar (dvs ökar när tecknet är negativt) vid en procents minskning av den lokala standardarbetstiden *utöver* effekten av den centrala arbetstiden. Båda regressionerna inkluderar kontroller för centralt framförhandlad standardarbetstid, individspecifika effekter, avtalspecifika årseffekter, permanenta skillnader mellan skiftformer och ålderseffekter. Standardavvikelser inom parentes. N är antalet observationer, n är antalet individer.

visserligen möjligt (eventuellt t o m troligt) att arbetare blir mer produktiva per timme om de arbetar kortare tid. Det är dock högst osannolikt att de skulle bli så mycket mer produktiva att detta skulle motivera en konstant relativ månadslön. En annan invändning är att de centrala avtalen indikerade att månadslönen borde hållas konstant relativt dagarbetarna. Man kan dock konstatera att löneglidningen inte har inneburit att timlönerna pressats ner för tvåskiftsarbetarna, vilket man skulle förvänta sig om lönetrycket minskat.

Det är också intressant att studera hur löneeffekterna skiljer sig åt mellan dem som erhöll en faktisk minskning av den lokala standardarbetstiden (och därmed enligt resultaten i avsnitt 4.1 också av faktisk arbetad tid) och dem som inte erhöll en sådan minskning. Tabell 3 visar på skillnaderna i effekt mellan tvåskiftsarbetare. Resultaten mäter skillnader i timlöner beroende på lokal standardarbetstid mellan individer med samma standardarbetstid enligt de centrala avtalen. Intressant är att notera att för varje procent den lokala standardarbetstiden sänktes för individen så steg timlönen med 15–18 procent relativt de tvåskiftsarbetare för vilka den lokala standardarbetstiden inte sänktes. Detta innebär alltså att löneökningen var störst för de arbetare

som fick den största minskningen av arbetstiden. Detta betyder att företagen *inte* betalade ut högre lön till de individer som inte fick en förkortad faktisk arbetstid. Dessutom tyder resultaten återigen på en ökning snarare än en minskning av lönetrycket när arbetstiden förkortas även om det i detta fall är möjligt att det är andra, icke observerade faktorer, som har påverkat vilka individer som både fått en sänkt arbetstid och en höjd timlön.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att resultaten i detta avsnitt strider mot teorin om att lönetrycket skulle minska om arbetstiden förkortas. Resultaten tyder snarare på att lönekraven har ökat som ett resultat av de centrala avtalen om en arbetstidsförkortning, och de har ökat mest för de individer som fick den största reella minskningen av arbetstiden.

5. Diskussion

En arbetstidsförkortning kan liknas vid en sänkning av varje arbetares produktion per vecka. Eftersom vi vet att förändringar i aggregerad produktion per arbetare inte påverkar arbetslösheten på lång sikt bör det inte heller finnas någon *direkt* effekt av en arbetstidssänkning på jämviktsarbetslösheten.

En arbetstidsförkortning skiljer sig

dock från en produktivitetsförändring på (minst) två sätt: den minskar mängden fritid som måste offras av de sysselsatta och den ökar betydelsen av eventuella fasta kostnader för företagen. Dessa effekter kommer att påverka jämviktsarbetslösheten åt olika håll. Eftersom båda effekterna verkar via lönebildningen kan deras relativa betydelse studeras genom löneeffekter av en arbetstidsförkortning för ett litet antal arbetare.

Resultaten från studien av en arbetstidsförkortning för tvåskiftsarbetare visar att faktiskt arbetade timmar inte påverkades i avsedd utsträckning. Detta skiljer sig från resultat i tidigare utländska studier. En förklaring kan vara att den svenska förhandlingsordningen lämnar utrymme för förhållandevis stora möjligheter till lokala lösningar. Detta kan ha förstärkts av att genomförandet av denna förkortning var tänkt att vara flexibelt, vilket gör det svårt att veta hur generaliserbart resultatet är. Resultatet visar dock att en arbetstidsförkortning inte nödvändigtvis minskar faktiskt arbetad tid i avsedd utsträckning.

Resultaten visar vidare på en kraftig relativ ökning av timlönerna för tvåskiftsarbetare och att löneökningen var störst för de arbetare som fick den största minskningen av faktisk arbetstid. Båda dessa observationer tyder på att lönetrycket ökat, snarare än minskat som ett resultat av arbetstidsförkortningen. Detta stämmer väl med resultat som rapporteras från arbetstidsförkortningar i Tyskland.

Slutsatsen är att lönekraven ökat när arbetstiden förkortats. Detta indikerar att en arbetstidsförkortning inte är ett bra medel för att sänka arbetslösheten på lång sikt. Risken finns att en arbetstidsförkortning faktiskt skulle kunna leda till högre arbetslöshet på lång sikt.

Avslutningsvis bör poängteras att denna artikel endast fokuserat på effekter på arbetslösheten av en allmän arbetstidsförkortning. Att resultaten pekar på att man inte bör förkorta arbetstiden utifrån en förhoppning om en varaktigt sänkt arbets-

löshet innebär *inte* att de kan tolkas som att en arbetstidsförkortning inte är önskvärd. Det är fullt möjligt att en arbetstidsförkortning kan motiveras utifrån andra aspekter än de som behandlats ovan. Resultaten bör snarast tolkas som en indikation på att arbetstidsdiskussionen bör föras utifrån andra argument än de rent sysselsättningspolitiska.

Referenser

- Anxo, D & O'Reilly, J, [2000], "Working-Time Regimes and Transitions in Comparative Perspective", i O'Reilly, J, Cebrián, I & Lallement, M (red) *Working Time Changes: Social Integrations through Transitional Labour Market*, Edward Elgar Publisher, Cheltenham.
- Forslund, A, [1996], "Arbetstidsförkortning – arbetsdelning eller raserad välfärd?", *Ekonomisk Debatt*, årg 24, nr 5, s 405–414.
- Holmlund, B, [2000], "Labor Taxation in Search Equilibrium with Home Production", Working Paper 2000:1, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Houpis, G, [1993], "The Effect of Lower Hours of Work on Wages and Employment", Discussion Paper 131, Centre for Economic Performance, The London School of Economics and Political Science, London.
- Hunt, J, [1998], "Hours Reductions as Work-Sharing", *Brookings Papers on Economic Activity*, s 339–381.
- Hunt, J, [1999], "Has Work Sharing Worked in Germany?", *Quarterly Journal of Economics*, vol 114, s 117–148.
- Jacobson, T & Ohlsson, H, [2000], "Working Time, Employment, and Work Sharing: Evidence from Sweden", *Empirical Economics*, vol 25, s 169–187.
- Layard, R, Nickell, S & Jackman, R, [1991], *Unemployment – Macroeconomic Performance and the Labour Market*, Oxford University Press, Oxford.
- LO, [1988], *De centrala överenskommelserna mellan LO och SAF 1952–1987*, Landsorganisationen i Sverige.
- Nordström Skans, O, [2001], "The Effects of Working Time Reductions on Wages, Actual Hours and Equilibrium Unemploy-

ment”, Working paper series 2001:8, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Uppsala.

Pissarides, C, [2000], *Equilibrium Unemployment Theory*, 2:a upplagan, MIT Press, Cambridge.

Torp, H & Barth, E, [2001], *Actual and Preferred Working Time – Regulations Incentives and the Present Debate on Working Time in Norway*, Report 3:2001, Institute for social research, Oslo.